

Sortida d'estudi a l'Alta Segarra **Cicle *Les altres comarques***

Jesús Burgueño

L'Alta Segarra correspon al sector septentrional de la Segarra històrica, que al llarg de la història ha tingut com a centres urbans més destacats els Prats de Rei (537 hab.), Calaf (3.271) i Torà (1.274). Des del punt de vista físic, la comarca està centrada per l'altiplà de Calaf (600 a 770 m), envoltat d'un relleu més trencat i amb un paisatge més boscós, particularment a la capçalera del Llobregós, ja en transició cap al Solsonès. El paisatge segarrenc està determinat pel cromatisme estacional del cereal, i el poblament dominant és concentrat en petits nuclis, si bé al nord del riu Bregós predominen les masies.

La visita de la SCG (28 d'octubre de 2006) s'inicià a Copons, aiguabarreig de les dues venes d'aigua de l'Anoia que neixen a l'altiplà calafí (a la Fortesa i a Sant Martí Seseuioles), tot i que la cartografia oficial identifica com a curs principal de l'Anoia el que neix a Montmaneu. Les cases del carrer Major de Copons, amb la seva alçada, decoració i grans ràfecs, ens parlen del dinamisme econòmic de la població el s. XVIII, quan la major part dels homes del poble feien de comerciants i traginers a Castella, Andalusia i Extremadura. De Catalunya s'enduien aiguarent i productes manufacturats (teixits, espardenyes...), i de l'interior peninsular portaven blat, oli, seda, llana... En aquell temps, seguint la descripció de Francisco de Zamora (1789), Copons era conegut com el poble de les amazones, perquè l'absèn-

cia dels marits llargues temporades obligava les dones a tenir cura de la casa i la terra. El viatger arriba a observar que les dones “van vestidas con más aseo y de ropas más finas que el resto de esta Segarra”. Val a dir que també a Calaf aquesta activitat comercial assolí una gran importància, amb l’anomenada *Companyia d’Aragó*.

Seguidament vam visitar la torre cilíndrica de la Manresana, fita meridional de l’Alta Segarra i magnífic mirador de l’altiplà calafí. El topònim al·ludeix al comtat de Manresa, denominació habitual del comtat d’Osona quan aquest s’expandí cap a Ponent. Com a terra de frontera entre els comtats cristians i els dominis hispànics musulmans al llarg de dos segles (x i xi), la Segarra és terra de fortificacions i poblets encastellats. Els millors exemples de torres de guaita (i de confinament de la població davant les ràtzies) es troben precisament a l’Alta Segarra: la Manresana, Vallferosa i Ardèvol.

La visita al Museu Municipal Josep Castellà i Real, dels Prats de Rei –guiada per en Ramon Costa– ens aclarí la dilatada trajectòria històrica del topònim *Segarra*. Possiblement fou, abans que res, la denominació d’un assentament ibèric, que sota dominació romana esdevingué municipi. Si fos certa la vinculació de la llengua basca i la ibèrica, Segarra al·ludiria a la presència de pomeres; el cert és que a la documentació moderna dels Prats apareixen noms de lloc referits a camps de pomeres. Les làpides romanes (ss. i al iv) parlen del *Municipi Sigarrens* i de l’*Ordo* (Consell) *Segarrens*. La primera documentació medieval que parla de la vila dels Prats (945) es refereix a l’existència d’una vila antiga situada en Camp de Segarra. El poble es va dir Prats de Segarra fins el s. xv; el nom actual va ser adoptat amb motiu de la reincorporació del lloc al domini reial. Els Prats fou capital de sotsvegueria fins la Nova Planta, així com cap del deganat de Segarra (bisbat de Vic) fins el trasllat de la capitalitat arxiprestal a Calaf el 1856.

Dels Prats del Rei ens vam dirigir a la vall del Llobregós. La presència de materials tous –el guix del plec diapíric obert pel riu– i la força erosiva dels afluents que davallen ràpidament de l’altiplà del Solsonès fan que la vall sigui força ampla i que ràpidament davalli a uns 450 m d’alçada. El pas per Castellfollit ens portà a recordar que, l’any 1822, el general Espoz y Mina va ordenar la destrucció del poble en represàlia per haver estat la base d’operacions dels absolutistes; la desfeta va ser monumentalitzada amb una placa amb la inscripció: *Aquí fue Castellfollit. Pueblos, tomad ejemplo. No abriguéis a los enemigos de la patria*. I és que les guerres carlines assoliren una gran virulència a l’Alta Segarra, on trobem capitosts com el Llarg de Copons o la nissaga dels Tristany d’Ardèvol. Els enfrontaments i els setges carlins a les viles de Calaf i Torà van ser reiterats en totes les conteses; per aquest motiu la vila de Torà fou intitulada, el 1841, com a *molt lleial i constant*.

L’alcaldessa de Torà, Mercè Valls, ens va guiar en la visita pel nucli vell de Torà: la casa de la vila (antic Hospital), l’església de Sant Gil, l’antic forn comunal, el pont de les Merites, la font de la vila, l’hostal... La riera de Llanera espetega de ple amb la plaça de la Font, abans d’encerclar la vila pel

nord; per això aquest sector deprimat fou el més afectat per la inundació del 12 d'octubre de 1907, que donà lloc a una visita d'Alfons XIII. La conversa amb l'alcalde donà peu a comentar aspectes com la tradicional vitalitat industrial de la localitat (làmpades, plàstics...) o les dues cares de la moneda que presenta l'actual immigració de l'Est d'Europa. Torà celebra mercat els divendres, el mateix dia que Cervera, fet que evidencia la manca de relacions tradicionals amb la seva capital de comarca. Val a dir que Torà (a l'igual que Biosca, la Molsosa i la major part de Pinós) pertany a l'àrea bàsica de salut de Calaf.

Tot seguit l'autocar ens conduí a Ardèvol, on vam admirar la torre de planta rectangular construïda cap a l'any 900, fita septentrional de l'Alta Segarra. Fins a l'ensorrament del 1932, la torre estava embolcallada per una construcció circular de més alçada que la torre actual. Havent dinat vam visitar el santuari templar de Pinós on, a més de gaudir d'un paisatge que a poc a poc es recupera de l'incendi del juliol de 1998, van ser objecte de comentar les interessants inscripcions gravades a la porta de l'hostal. Pinós és el sostre de l'Alta Segarra (931 m) i convencionalment s'hi ubica el centre geogràfic de Catalunya, que en tot cas certament es troba dins d'aquest extens terme municipal.

Un cop a Calaf, la historiadora Montserrat Coberó ens guià pel nucli antic: l'Hospital situat al peu del castell, el portal de Xuriguera, la casa Cortadelles, la plaça Gran i l'església de Sant Jaume... És clar que també ens va parlar del mercat de Calaf (destinació principal de 10 municipis i secundària d'altres 4, segons l'enquesta municipal de 1931), i de la llegenda popularitzada per Apel·les Mestres. L'al·lusió a l'il·lustre calafí Laureà Figuerola i a un possible museu de la pesseta va donar lloc a un animat diàleg amb els assistents.

Finalment, i gràcies a la generosa col·laboració de l'Ajuntament de Calaf, se celebrà una concorreguda i animada taula rodona, que havia estat anunciada mitjançant cartells pels pobles de la comarca sota el títol: *el perquè de l'Alta Segarra*. Hi participaren les alcaldesses de Calaf, M. Antònia Trullàs, i de Torà, Mercè Valls, així com dos destacats membres de la plataforma cívica que reivindica el reconeixement de la comarca: Francesc Duocastella i Joan Graells. La comarca de l'Alta Segarra podria comprendre fàcilment més d'una desena de municipis, abastar 500 km² i aplegar prop de 7.500 habitants. Altres comarques compten amb menys extensió o població, i també hi ha capitals de comarca més modestes que Calaf (3.271 hab.), com ara Falset, Gandesa o Sort. En algun moment el debat semblava reviure la vella pugna per la capitalitat de la vegueria de Segarra (jurisdicció senyorial del duc de Cardona) entre Calaf i Torà. Amb tot, més interès i unanimitat suscitava la reclamació de més mitjans econòmics (amb els quals no compta la Mancomunitat de l'Alta Segarra) i capacitat de prestar serveis supramunicipals. Es va recordar que fins la divisió comarcal de 1936 tots aquests pobles havien estat considerats com a pertanyents a la Segarra i que l'any 1987 un bon nombre d'ajuntaments van reclamar la formació d'una comarca admi-

nistrativa, tot i que en el corresponent tràmit consultiu la iniciativa només va comptar amb el vot favorable del president de la nostra Societat, el geògraf Lluís Casassas. També hi hagué unanimitat a reconèixer com a lògica l'adscripció d'aquestes terres a la vegueria de la Catalunya Central, atesos els forts lligams existents amb la ciutat de Manresa (també amb Igualada i Solsona). Tanmateix, diversos assistents a l'acte van manifestar la seva perplexitat davant el silenci dels partits polítics sobre el tema de l'organització territorial de cara a les imminents eleccions al Parlament, així com l'escepticisme davant la possibilitat de suprimir o modificar la divisió provincial. La major part de la taula va defensar el reconeixement de l'Alta Segarra (vegeu l'apartat Alta Segarra al web Calaf.cat), en tant que l'alcalde de Torà es va remetre a futurs estudis i a un necessari procés de participació popular per tal de prendre la decisió d'incorporar-s'hi o no.



Foto 1
La torre de la Manresana



Foto 2
Una part de l'expedició, dalt la torre de la Manresana



Foto 3
Explicacions de Ramon Costa, al Museu dels Prats de Rei



Foto 4
La taula rodona a Calaf.



D'esquerra a dreta:

Joan Graells, Jesús Burgueño, M. Antònia Trullàs, Mercè Valls i Francesc Duocastella.